

Het Iberisch draaigatje

massale vondst in een plantenpot uit een tuincentrum

Het mediterrane draaigatje is een inmiddels welbekende invasieve mierensoort die in een aantal woonwijken voor veel overlast zorgt, zowel binnens- als buitenshuis. Door twee vondsten in tuincentra wordt ervan uitgegaan dat de mieren met in het Middellandse Zeegebied opgekweekte planten terechtkomen in Nederland. Hier volgt een voorbeeld van een 'besmette' plant uit een tuincentrum.

Tekst en foto's: Jinze Noordijk,
EIS Kenniscentrum Insecten
Contact:
jinze.noordijk@naturalis.nl

Mediterrane draaigatjes

'Het' mediterrane draaigatje bestaat eigenlijk niet. Het gaat om een complex van vier nauwverwante soorten die in de landen rond de Middellandse Zee voorkomen. Drie van deze soorten zijn in Nederland gevonden: het mediterrane kustdraaigatje (*Tapinoma darioi*), het west-mediterraan draaigatje (*Tapinoma magnum*) en het Iberisch draaigatje (*Tapinoma ibericum*). De drie soorten zijn vrijwel niet te onderscheiden en verschillen ook niet qua leefwijze.

De bij een tuincentrum gekochte perenboom.

Als koninginnen in een warme omgeving terechtkomen, dan kunnen ze zich hier vestigen en al snel krioelt het van de foeragerende werksters. Elk jaar worden er ook nieuwe koninginnen geproduceerd. Deze starten geen eigen kolonie, maar versterken de kolonie waarin ze zijn geboren. Zo ontstaan er superkolonies met zeer hoge dichtheden aan mieren. Deze hebben veel ruimte nodig en komen zowel binnen als buiten massaal voor. Voor al het benodigde voedsel lopen de werksters werkelijk overal rond. Ze gedragen zich dan ook echt als een invasieve exoot: een soort die exponentieel in aantal toeneemt en overlast veroorzaakt voor de mens en inheemse soorten.

Toename

Van mediterrane draaigatjes zijn er momenteel 24 populaties bekend in Nederland. De eerste bevestiging van de aanwezigheid van deze soort was in 2013. Sindsdien worden er continu nieuwe populaties ontdekt. In retrospect weten we nu trouwens dat één Nederlandse populatie al bestaat sinds midden jaren 1980. Naar verwachting zullen de komende jaren nog veel nieuwe ontdekkingen volgen. Over de aanvoer van de mieren bestond al een duidelijke theorie. Door klimaatverandering is het hier het afgelopen decennium zo warm geworden dat mediterrane planten het prima doen in Nederlandse tuinen en bijvoorbeeld ook niet meer in de winter binnengehaald hoeven te worden. Mediterrane planten -bijvoorbeeld oleanders, maar met name olijven- zijn daarvoor snel zeer populair geworden en nu in elk tuincentrum massaal te koop. Als deze planten in het Middellandse Zeegebied worden opgekweekt, uitgegraven en opgepot, dan komen ze met bodem én bodemdieren mee naar de plantenhandelaren, tuincentra en tuinen. In een tuincentrum in Noord-Holland is door mierenexpert Peter Boer een partij oleanders gevonden met mediterrane draaigatjes in de potten.

Alle planten zijn na het doorgeven van de besmetting vernietigd. Maar het kan ook erger. In Gelderland is een tuincentrum waar een van de draaigatjessoorten, het Iberisch draaigatje, zich uitgebreid op het terrein heeft gevestigd. Het bedrijf is in 2018 hierover ingelicht, maar de mier is nu nog overal te vinden tussen de koopwaar. Omdat de mieren overal nestelen waar maar wat ruimte is, bestaat hier het risico dat allerlei plantenspotten worden bewoond. Om dit te onderzoeken is een steekproef genomen.

Steekproef

Bij het tuincentrum is een perenboom (*Pyrus communis*) gekocht waarbij de draaigatjes actief waren onder de op de grond staande pot en bovenop de aarde. Het boompje is thuis afgezaagd, waarna de pot met de aarde en kluit een aantal dagen in een vriezer van het KAD werd gestopt om de mieren te doden. Hierna is de inhoud van de pot uitgelopen. Het werd duidelijk dat één plantenspoot al een flinke 'besmetting' kan hebben. Er werden honderden werksters aangetroffen. Omdat dode werksters van deze zwarte mier lastig zijn te vinden tussen zwarte aarde, is een poging om ze te tellen na verloop van tijd gestaakt. Een grove schatting is dat het om zeker meer dan vijfhonderd exemplaren ging. Iets dieper in de aarde, met name tussen de grotere wortels en direct onder de stambasis, was massaal broed aanwezig. Ook dit is niet in detail geteld, maar het aantal eitjes, larven en poppen werd geschat op vele duizenden. Direct onder de stam, goed verscholen in een vrij grote holte tussen de wortels, werden uiteindelijk ook vier koninginnen van het Iberisch draaigatje gevonden. De vier koninginnen en een aantal werksters zijn als bewijsmateriaal opgenomen in de collectie van Naturalis Biodiversity Center in Leiden. Als de onderzochte perenboom in een tuin zou zijn geplant, zou er een ideale uitgangssituatie zijn geweest voor een

nieuwe populatie: koninginnen die zorgen voor de reproductie en ruim voldoende werksters om in het nieuwe leefgebied voedsel te vergaren of de kolonie te verplaatsen naar een betere plek. Met enkele jaren kan de populatie dan zo groot zijn dat er overlast wordt ervaren.

Tussen de wortels van de perenboom werden vele duizenden larven en poppen en vier koninginnen van het Iberisch draaigatje aangetroffen.

Tot slot

De onderzochte perenboom bewijst dat mediterrane draaigatjes via tuinplanten in woonwijken terecht kunnen komen. Dat hoeft niet alleen te gelden voor planten die direct afkomstig zijn uit het mediterrane gebied, maar kan dus ook gebeuren doordat in een tuincentrum de mieren allerlei andere planten hebben gekoloniseerd. In het betreffende tuincentrum in Gelderland zijn de Iberische draaigatjes ook gezien in en onder potten met de algemene tuinplanten dwergmispel (*Cotoneaster*), glansmispel (*Photinia*), klimop (*Hedera*), blauwe regen (*Wisteria*), bamboe (*Bambusa*) en bes (*Ribes*). Een tamelijk zorgwekkende situatie, gezien de overlast en flinke bestrijdingskosten die elke populatie van het mediterrane draaigatje met zich meebrengt. Een uitgebreid onderzoek naar geïmporteerde planten bij diverse tuincentra lijkt dan ook nuttig om het groeiende probleem van het mediterrane draaigatje bij de bron aan te pakken.